

ELEKTRON TA'LIM RESURSLARINI TA'LIMDA TUTGAN O'RNI

Abduraimov Jur'atbek G'ofurovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Informatika va AT” kafedrası o'qituvchisi.

Gmail: juratbekabduraimov@gmail.com

Ubaydullayeva Xalima Sunnatulla qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabasi

Gmail: xalimaubaydullayeva718@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda ta'limga berilayotgan e'tibor ayniqsa O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi “O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6108-son Farmoni ijrosini taminlash, ya'ni ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarni jadallik bilan yoshlarga o'rgatish yurtimizning kelajagi bo'lgan yoshlarni zamonaviy bilimlar bilan tanishtirish hamda jahon hamjamiyatida dunyo yoshlari bilan teng kurasha oladigan bilimli yoshlarni yetishtirish va ularning zamonaviy informatsion texnologiyalar asosida bilimni yanada chuqurlashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. 2023- yil “Insonga e'tibor va sifatli ta'lim” yili deb e'lon qilinishi ham ta'limga berilayotgan yuksak e'tibordan dalolatdir. Maqola empirik tadqiqotlar orqali professional ta'lim tizimi o'quvchilarining mustaqil ta'limini tashkil etishda elektron ta'lim resurslaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish natijalari bo'yicha ularning kreativ yondashuvlar orqali imitatsiya qilish kompetensiyalarini, ya'ni qo'llanilayotgan metodikaning mazkur jarayonga adekvatligini ta'minlashda o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. Demak, ta'limda elektron ta'lim resurslaridan foydalanish o'quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirishning

strategik yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi. Innovatsion texnologiyalarining rivojlanishi natijasida, ta'limning zamonaviy talablar darajasida rivojlanish tendensiyalarini ta'minlash, ularning mustaqil ta'limni tashkil etish jarayonlarida elektron ta'lim resurslaridan foydalanish bo'yicha kompetensiyalarini shakllantirish zaruriyati yuzaga keladi.

***Kalit so'zlar:** Elektron ta'lim, elektron resurs, interaktiv o'quv dasturlar, pedagogik texnologiya, mutimediya, grafik, ovoz, video, matn, verbal, ikki o'lchamli grafik, interaktiv, gegemon, metod, adekvatlik, empirik tadqiqot, kreativli, integratsiya, imitatsiya, kompetensiya, texnologiya.*

KIRISH

Hozirgi vaqtda elektron ta'lim muhitiga asoslangan ta'lim jarayoni insoniyat hayotining juda muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonida elektron ta'lim muhitidan foydalanish ta'lim samaradorligini ta'minlaydi. Dunyo davlatlarining aksariyat qismida elektron ta'lim muhitiga asoslangan professional ta'lim jarayonining rivojlanishida turli to'siqlar yuzaga kelayotganligi hech kimga sir emas, shu sababdan ham, bugungi kunda mamlakatimizdagi mavjud professional ta'lim jarayoniga bo'lgan e'tiborning natijasi o'laroq ta'lim muassasalari o'quvchilarning elektron ta'lim resurslaridan foydalanib, ta'lim jarayoni integratsiyasini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim muhitini yaratish ustuvor muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Mazkur integratsiyalashgan elektron ta'lim muhiti o'quvchilar tomonidan o'rganilayotgan dasturiy ta'minotlar, ularning kelgusidagi kasbiy faoliyatlari va jamiyatdagi istiqbollari bilan bog'liqligini ko'rsatibgina qolmay, balki sifatli ta'lim olish jarayoni orqali raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash zarurligida namoyon bo'ladi. Demak, mazkur jarayonlarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, bugungi kunda mamlakatimizda professional ta'lim jarayonida elektron ta'lim muhitining jadal rivojlanishi kuzatilmoqdaki, natijada amaliy va nazariy jarayonlar integratsiyasi orqali o'quvchilarning o'zlari tanlangan ta'lim yo'nalishlarini mustaqil o'rganishga va muvaffaqiyatga erishishlariga asos bo'lmoqda. Biroq, shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi vaqtda Respublikamizda

pedagogik texnologiyalar va ta'lim innovatsiyalarini uyg'unlashtirish, ular orasidan mustaqil ta'lim jarayonida samarali qo'llash mumkin bo'lgan elektron resurslarini tanlash, tajriba-sinov ishlarini tashkil etish va uni mustaqil ta'lim jarayonida qo'llash, shuningdek, joriy etishni yo'lga qo'yadigan strategik yo'nalishlar yetarlicha shakllantirilmagan. Mustaqil ta'lim jarayonini takomillashtirishning "intensiv" va "ekstensiv" yo'nalishlariga e'tibor qaratadigan bo'lsak, mazkur jarayonda intensiv rivojlanish ta'lim jarayonining mavjud imkoniyatlar hisobiga, ekstensiv yo'l esa qo'shimcha resurslarni tatbiq etgan holda, ya'ni vositalar va texnologiyalar hisobiga takomillashtirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Demak, mazkur jarayonlarda pedagogik texnologiyalarning, intensiv rivojlanish imkoniyatlari eskirgan hisoblanadi, ya'ni kasbiy ta'lim jarayonining mavjudligi, muayyan davrlar oralig'ida ko'pgina usullarni amaliyotda qo'llab ko'rgan, ammo bu faqatgina ta'lim muassasasining konservativ tabiati hisobiga amalga oshirilgan. Rivojlangan davlatlar ta'lim tizimi ekstensiv yo'l bilan ta'lim mahsuloti, ya'ni bo'lajak kadrlarni innovatsion texnologiyalar, ta'limni hayotiylikka asoslangan amaliy jarayonlar bilan uyg'unlashtirish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayoni orqali individuallashtirish hisobiga takomillashtirib borgan. Shu sababdan ham, ta'lim darajasi rivojlanadiki, mazkur jarayonda "uyg'unlikdagi innovatsiya", ya'ni, intensiv va ekstensiv usullarni birlashtirishga imkon beruvchi yangi professional ta'lim jarayonining rivojlanishiga asoslanadi. Bu jarayonlarda professional ta'lim jarayonining imkoniyatlarini tadqiq qilish talab etiladi, bu esa turli ko'rinishdagi, turli darajadagi kasbiy ta'lim va professional ta'lim jarayoni kesishgan nuqtada namoyon bo'ladi. Professional ta'lim muassasalari o'quvchilarining mustaqil ta'limini tashkil etishda elektron ta'lim resurslaridan foydalanish va mazkur ta'lim resurslari bilan ishlash kompetensiyalarini shakllantirish, shuningdek, ta'lim oluvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilimlar darajasining oshishi, elektron ta'lim resurslaridan foydalanish ko'lamining o'sishi, ta'lim samaradorligini belgilashga yordam beradi. Bilimlarni mustaqil, ya'ni individual ravishda egallashga bo'lgan intilishi o'quvchining ta'lim olish jarayonidagi faoliyatining ta'lim muassasasidagi e'tibor beriladigan jihatlari hisoblanadi. Mustaqillik shaxs xususiyatlarining kreativligi

bilan bog‘liq bo‘lib, inson dunyoqarashining turli ko‘rinishidagi faoliyat va harakatlarida namoyon bo‘ladi. Mustaqillik — inson oldida turgan maqsadlarni hal qilish yo‘llari va vositalarini tanlashdagi mustaqillik to‘g‘risidagi tasavvur bilan bog‘liqdir. Axborat-texnologiya ta‘limi yo‘nalishi bo‘yicha ta‘lim olayotgan professional ta‘limning boshlang‘ich bo‘g‘ini bo‘lgan maktab o‘qituvchilarining mustaqil ta‘limini tashkil etish jarayoni, ularning kelgusi kasbiy faoliyatiga muvofiq mehnat natijasining samaradorligini oshirishga yo‘naltiriladi. Bunda professional ta‘limning boshlang‘ich bo‘g‘ini bo‘lgan maktab o‘qituvchisi tomonidan ta‘lim jarayoni faoliyati natijalarini tahlil etib, kelgusi kasbiy faoliyati maqsadlarini aniqlaydi. Demak, mazkur jarayonda bo‘lajak kadrlarning mustaqil ta‘lim olishidan asosiy maqsadi, kelgusi kasbiy faoliyatlarida zarur bo‘ladigan kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Tadqiqotning maqsadi, professional ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning mustaqil ta‘limini tashkil etishda elektron ta‘lim resurslaridan foydalanib, mustaqil ta‘lim vazifalarini individual tarzda jarayonni imitatsiya qilish, ya‘ni mazkur jarayonga adekvatlikni ta‘minlash orqali o‘quvchilarda motivatsiyani rivojlantirish bo‘yicha tadqiqot faoliyatiga o‘z ta‘sirimizni qo‘shishdir. Tadqiqot bo‘yicha mavjud muammoning yechimini aniqlashda muhandislik dasturlari, web taqdimot dasturlari va mobil dasturlaridan foydalanib, professional ta‘lim tizimi, jumladan, Xalqaro tasniflagichning uchinchi darajasiga mos keluvchi boshlang‘ich professional ta‘lim bosqichida kadrlar tayyorlaydigan maktab o‘quvchilarining mustaqil ta‘limini tashkil etishlarida strategik yo‘nalishlarni ishlab chiqish va shu bilan birgalikda innovatsion ta‘lim texnologiyalaridan foydalanib, ta‘lim jarayoni samaradorligini oshirishdir. Mustaqil ta‘limni tashkil etish jarayonini faollashtirish uchun o‘quvchilarda quyidagi xususiyatlarni shakllantirish kerak:

- mustaqil ta‘limni tashkil etishga bo‘lgan ehtiyoj;
- mustaqil ta‘limni tashkil etishga bo‘lgan malaka va ko‘nikmalari. Bilish ehtiyojlarini shakllantirishning asosiy bosqichlari quyidagilar:
 - ilmiy tadqiqot sohasi yo‘nalishi (jarayonni imitatsiya qilishga bo‘lgan ehtiyojlarni shakllantirish);
 - tabiiylikka asoslangan obyektlar va subyektlar to‘g‘risida bilishga bo‘lgan ehtiyojni shakllantirish;

— kelgusi kasbiy kompetenlikni rivojlantirish sifatida mashq qilish ehtiyojini shakllantirish;

— mustaqil ta'limni tashkil etishga bo'lgan ehtiyojlarini tanlashga yo'nalganligini shakllantirish. Biz, avvalo, shuni, e'tiborga olishimiz kerakki, biz ta'limning yangi turini, ya'ni elektron ta'lim muhitidan samarali foydalanish jarayonlarini tinglovchilar va o'quvchilarga aniq tushuntirmasdan, uni amaliyotga joriy etib bo'lmaydi. Agar mazkur jarayondan maqsadli foydalanilsa, ta'lim jarayonining sifatini oshirishi mumkin bo'ladi. Shu bilan birgalikda, mazkur jarayonlar quyidagicha tavsiflanadi:

Hayot — texnologiya tomon to'xtovsiz jarayon va barcha turli qismlarga ega elektron hukumatdir. Elektron ta'lim millatni yuksaltirishga va mamlakatni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim jarayonining elektron ta'lim muhitida o'quvchilarning mustaqil ta'limini tashkil etish jarayonlarida elektron ta'lim resurslaridan foydalanish metodikasini takomillashtirish bo'yicha soha olimlari o'rtasida turli qarashlar va mulohazalar mavjud. Mazkur jarayonlarning ta'limdagi samaradorligiga erishish bo'yicha hozirgacha yakuniy muqobil metodika ishlab chiqilmaganki, bu mazkur jarayonlarning maqsadi, vazifalari, manbasi, obyekti va modeli o'rtasidagi adekvatlikning xususiyatlariga, turlicha ta'rif va tavsiflar berilmoqda. Ta'limning samaradorligini oshirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining asosiy vazifasi o'quvchilarda kasbiy bilim, ko'nikmalarini amaliy jarayonlarda qo'llash qobiliyatiga yo'naltirilgan maxsus kompetensiyalarni shakllantirish va kelajakdagi kasbiy faoliyatlaridagi ko'nikmalarini rivojlantirishda namoyon bo'ladi. Tadqiqotning vazifalari, mustaqil ta'lim jarayonida mavjud muammolarni aniqlash, tahlil qilish va turli ta'lim jarayonida qo'llash uchun ishlab chiqilgan dasturiy ta'minotlardan foydalanib o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish orqali tadqiqot ishlari samaradorligini ta'minlash va natijalarni qiyosiy taqqoslash hisoblanadi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi amaliyotga yo'naltirilgan empirik tadqiqot asoslari bilan belgilanadi. Tadqiqotning muhim ahamiyat kasb etadigan jihatlaridan biri shundaki, ta'lim jarayonining strategik ta'lim sifatidagi ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati ortib borayotganligi, shu bilan birgalikda shaxs, jamiyat va davlat rivojlanishida avtomatlashtirilgan elektron ta'lim muhitini tashkil etishdir. Tadqiqot muammosiga tegishli nazariy va amaliy manbalarni o'rganish natijasida aniqlangan ma'lumotlar, mazkur jarayonni kuzatish natijalari,

tadqiqotda ilgari surilgan ilmiy g'oyalarning samaradorlik darajasini eksperimental sharoitda sinab ko'rish maqsadida, empirik tadqiqot ishlari tashkil etildi va empirik tadqiqotlar davomida quyidagilar amalga oshirildi:

— o'quvchilarining elektron ta'lim resurslari bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari tekshirildi;

— olib borilgan empirik tadqiqot ishlari davomida aniqlangan nazariy natijalarning amaliy ahamiyatli jihatlari o'rganildi va qiyosiy taqqoslandi;

— tadqiqot ishlari uchun maxsus tashkil etilgan ta'lim jarayoni kuzatildi, tahlil qilindi, kamchiliklar aniqlanib, bartaraf etildi va o'quvchilarning elektron ta'lim resurslari bilan ishlash kompetensiyalari rivojlantirildi. Tadqiqot natijalari orqali belgilangan maqsadlarga erishishda quyidagi asosiy vazifalar belgilab olindi va amalga oshirildi:

— o'tkaziladigan tadqiqot ishlarining mazmunini belgilash hamda unga mos ravishda tadqiqot dasturini tayyorlash va ularni eksperimental tajribadan o'tkazishning muqobil yechimini ishlab chiqish maqsadida nazorat va tajriba guruhlarida o'quv trening mashg'uloti tashkil etildi; — o'quvchilarning elektron ta'lim resurslari bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirishga doir metodik ta'minot o'qituvchilarda nazariy bilim, amaliy ko'nikmalarni yanada boyitish maqsadida, o'quv trening mashg'ulotini tashkil etish metodik ta'minoti yaratildi; — ishlab chiqilgan metodik ta'minot asosida o'quvchilarning elektron ta'lim resurslari bilan ishlash kompetensiyasining rivojlanganligi matematik statistika metodlari orqali aniqlandi va tadqiqotning mazmuni, shuningdek, ilgari surilgan g'oyalarning samarali va asosli ekanligi tasdiqlanib, yakuniy xulosalar ishlab chiqildi. Mazkur tadqiqotlarni amaliyotga joriy etish maqsadida, tashkil etilgan o'quv trening mashg'uloti kuzatildi; o'quvchilar bilan savol-javob, so'rovnomalar, suhbat o'tkazildi; o'quvchilar o'quv trening mashg'ulotlaridan o'zlashtirgan nazariy va amaliy bilim, ko'nikmalari asosida bajargan mustaqil ta'lim vazifalarini taqdimot orqali himoya qilishdi.

Xulosa

Hozirgi kunda ta'lim muassalarida ayniqsa umumta'lim maktablarida informatika fanidan elektron ta'lim resurslaridan foydalanish bo'yicha yetarli darajada tajribalar to'planmagan. Ta'lim muassasalarida elektron ta'lim resurslari yetarli darajada ishlab chiqilmagan, ko'pchilik o'qituvchilar elektron ta'lim resurslaridan foydalanishmaydi, o'quvchilarning faolligi va mustaqilligini oshirishni ta'minlovchi texnologiyadan foydalanib, ta'lim-tarbiya jarayonida ularning ijodkorligini hamda tashabbuskorligini rivojlantirish kerak.

Elektron ta'lim resurslaridan foydalanish va rivojlantirishning huquqiy jihatlari. Informatika fanidan elektron ta'lim resurslaridan foydalanish va rivojlantirish muammolari materialni tashkil etishning soddaligi ta'lim jarayoniga ESMni kiritgan o'qituvchi raqamli axborotdan foydalanishning huquqiy normalari va axborotni himoya qilish masalalari kabi o'ziga xos jihatlarning muhimligini bilishi kerak. Raqamli axborot va internet resurslaridan foydalanishning huquqiy asoslarini bilish zamonaviy o'qituvchi uchun juda muhim, chunki u ham elektron resurslarning iste'molchisi, ham ularni ishlab chiquvchisi sifatida ishlay oladi. Masofaviy ta'lim texnologiyalari doirasida elektron materiallardan foydalangan holda o'qituvchi talabalarni mahalliy va global tarmoqlardan foydalangan holda ma'lumot almashishga jalb qiladi. O'qituvchi Internetdan qanday qilib qonuniy ravishda foydalanishi mumkinligini bilishi muhimdir; O'z ma'lumotlaringizni himoya qilish usullari qanday. U o'z o'quvchilar bilan tarmoq aloqasini tushunarli qonuniy asosda qurishi, ularning e'tiborini muammoli masalalarga qaratishi va malakali axborot xatti-harakatlarining namunalarini ko'rsatishi kerak.

Jahon axborot jamiyatining huquqiy asoslarini shakllantirish sharoitida ta'lim sohasida axborot texnologiyalaridan foydalanish masalalari alohida dolzarblik kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Uzbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi tizimiga axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va rivojlantirish kontseptsiyasi, Toshkent, 2013
2. Abdukodirov A.A., Xaitov A.F., SHodiev P.P. “Axborot texnologiyalari”. T. “O‘qtuvchi” 2022.
3. “PEDAGOGS” international research journal ISSN: 2181-4027_SJIF: 4.995
www.pedagoglar.uz 138 Volume-10, Issue-1, May - 2022
4. Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 07.11.2020-y., 07/20/4884/1484-son;
26.03.2021-y., 07/21/5040/0243-son
5. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 22.06.2022-y., 07/22/290/0563-son
6. WWW.google.ru
7. WWW.researchgate.net
8. www.pedagog.uz – Pedagogika ta’lim muassasalari portal
9. www.eduportal.uz – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligining axborot ta’lim portal
10. www.ziyo.edu.uz – O‘zbekiston respublikasi Oliy va O‘rta maxsus ta’lim vazirligi
11. www.google.uz – Global qidiruv tizimi